

BÁCS ZOLTÁN¹**Az első világháború néhány következménye a katolikus egyház és Latin-Amerika számára****Some Changes in the Political and Social Influence of the Roman Catholic Church as Consequences of the WW1, in General and Specially for Latin America****Absztrakt**

Az első világháború komplex hatásmechanizmusa a római katolikus egyház egésze, de különösen az egyház politikai és társadalmi befolyása szempontjából is jelentős változásokat hozott. Ugyanakkor a Szentszék erőfeszítései, XV. Benedek pápa 1917-es békekezdeményezése, a huszadik század második felében meghatározó szerepet játszottak a nemzetközi kapcsolatok új jogi alapjainak megteremtésében.

Kulcsszavak: a világháború utáni helyzet a hadviselő országokban, az Szentszék helyzete és szerepvállalása, a pápai békekezdeményezés korát meghaladó elvei, az elvek érvényesülése a Helsinki Zárónyilatkozatban 1975-ben, az Egyház helyzetének megváltozása Latin-Amerikában

Abstract

The complexity of the effects of the 1st World War brought important changes for the Roman Catholic Church as a whole and especially for its political and social influence. At the same time the efforts of the Holy See and the peace initiative of Pope Benedict the 15th played a determining role creating the new legal fundamentals of the international relations in the second half of the 20th century.

Keywords: the situation in the belligerent countries after the War, the status and the role of the Holy See, the advanced principles of the papal peace initiative, the materialization of the principles in the Helsinki Final Act in 1975, the change of the Church's position in Latin-America

---

¹ Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar - National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, E-mail: bacszyorgy@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3454-9539>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.16>

2019. XII. évfolyam 1. szám

Amikor kitört a háború, amit befejezése után huszonegy évig csak a „nagy háborúként” említettek, egyetlen ország kormánya sem feltételezte volna, milyen mély, alapvető és történelmi változásokat hoz az előttük álló négy esztendő. Az életnek nem volt olyan területe, amely változatlan maradt volna. A háború által különböző mértékben érintett országok gazdasága – függetlenül attól, győztesek, vagy legyőzöttek voltak, romokban hevert, nagy tömegek voltak munka, megélhetés, elérhető kilátások nélkül. Az országok politikai-gazdasági ellentmondásait és belső, társadalmi konfliktusait sem oldotta meg az 1918-as Párizsi békerendszer. Épp ellenkezőleg, ez a szerződés nem csupán kiélezte az ellentmondásokat, hanem magasabb szintre emelte ugyanazokat az ellentmondásokat és érdekellentéteket, amelyek a háborúhoz vezettek. Sajátos módon a megoldatlan, elmélyült szembenállásból újabb lehetséges ütközési pontok is fakadtak. A teljesség igénye nélkül vegyük számba az első világháború néhány olyan következményét, amelyek a mai napig is kifejtik hatásukat, befolyásolva a korábbi részesállamok mai biztonságpolitikáját, védelmi koncepcióját, katonai és közgondolkodását, illetve a nemzetbiztonsági érdekek meghatározását és azok védelmét.

1. A császári Németország vereséget szenvedett, katonai képességeit szoros korlátok közé szorították, általános értelemben vett védelmi képességét annyira leépítették, hogy az ország sebezhetősége a politikai, gazdasági és katonai eszközökkel kezelhető mértékelt jelentősen meghaladta. Ezt a helyzetet két másik tényező, egy gazdasági és egy társadalom-pszichológiai csak tovább súlyosbította. A német gazdaság talpra állítása és a politikai elszigeteltségből való kitérés a háború utáni politikai talpköve lett. Sajátos módon mindkettőhöz a Szovjetunióval való együttműködés biztosított lehetőséget. A német nemzeti öntudat sárba tiprása Franciaország és Nagy-Britannia által, a német nemzet megszegényítése jelentősen megkönnyítette az embertelen agresszív, kíméletlen, új típusú nacionalizmus, a nemzeti szocializmus eszméinek szárba szökkenését és elterjedését annak minden következményével együtt – nemcsak Németországban, hanem a hasonló módon feldarabolt és megbecstelenített legyőzött országokban is.

2. Az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnt létezni, darabjaira szakadt, és az utódállamok minden erőfeszítésük ellenére sem voltak képesek visszaszerezni korábbi területüket, politikai és geopolitikai státuszukat, gazdasági potenciáljukat, így ezekben az országokban sem ütközött nagy ellenállásba a terjedő revansizmus, irredentizmus, sovinizmus. A helyzetet súlyosbította az 1918-as polgári forradalom, majd az azt követő bolsevik mintájú terror okozta sokk, a Párizsi békediktátum okozta veszteségek, az etnikai átrendeződés az úgy nevezett opciós időszakban, valamint az erősödő kivándorlás, különösen az elcsatolt területekről. Ezek társadalom-pszichológiai hatása, valamint a békediktátumnak az ország védelmi képességeit érintő döntései és kihatásuk a magyar katonai hagyományokra, alapjaiban határozták meg a magyar politikai stratégiát. Logikus és feltételezhető volt a hasonló ideológiai platformon álló tömörülések, csoportok egymásra találása, együttműködése, nyilvánvalóan német dominancia mellett.

3. Az Orosz Birodalomban lezajlott többszörös társadalmi-gazdasági összeomlás, a februári és az októberi forradalom, az utóbbiból kiemelkedő új, bolsevik rendszer – az óriá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.16>

2019. XII. évfolyam 1. szám

si területi, gazdasági, katonai és politikai veszteségek, valamint a birodalom nagyhatalmi státuszának elvesztése megkövetelte az államépítés új alapokra helyezését. A bolsevik társadalom-filozófia és a vele járó gazdasági, gazdálkodási, igazgatási, kulturális és védelmi koncepció nagyon sok tekintetben megőrizte a hagyományos orosz birodalmi mentalitást és gyakorlatot, a nemzeti kisebbségek elnyomását, a hibrid eszközök korai alkalmazását a demokratikus – következésképp szovjetellenes – politikát folytató országokkal szemben. Ez a szovjet-orosz birodalmi szemlélet volt az, ami a második világháború után kialakított szovjet blokk országai számára meghirdetett proletár internacionalizmust, mint eszmét hiteltelenné és üres frázissá tette.

Az első világháborút követő és 1922-ig tartó polgárháború Szovjet-Oroszországban, valamint a bolsevik forradalomelmélet sajátos módon lehetőséget biztosított a korábban ismert harcászati eljárások adaptálásához, új taktikai megoldások kialakításához, vagyis egy új katonai stratégiai gondolkodás megalapozásához. Míg az európai vesztes hatalmak védelmi iparát is súlyos csapás érte, Szovjet-Oroszország lassan, de elkezdte új eszközök és fegyverek tervezését, fejlesztését is. Az 1918-ban létrehozott Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg parancsnoki állományában jelentős szerepet foglaltak el a korábbi cári hadsereg bolsevik radikalizálódáson átment altisztjei: Zsukov, Bugyonnij, Blücher, Vorosilov és még sokan mások, de megtalálhatók voltak közöttük korábbi tisztek is, például Tuhacsevszkij. Ez a szellemi potenciál és gyakorlati tapasztalat lehetővé tette a hírszerzés és elhárítás gyors újjászervezését, amiben része volt a bolsevikok által a megbízhatatlannak ítélt, korábbi szakemberek utáni hajtóvadászatnak is.

Európa három térségében sajátos helyzet alakult ki: a győztes hatalmak korlátozásmentesen fejleszthették képességeiket, igénybe véve a legyőzöttektől megszerzett potenciált is. A legyőzöttek gazdasági és nemzetközi jogi korlátok miatt alig tehetek valamit védelmi képességeik fejlesztésére, habár a korábbi szakembergárda rendelkezésre állt. A békediktátum által kikényszerített korlátozások alapjaiban ásták alá a nemzetbiztonsági tevékenység mind szervezeti, mind működési lehetőségeit, habár a kiválóan felkészült, nagy tapasztalatokkal rendelkező szakemberek, tábornokok, főtisztek és tisztek, mint humán erőforrás rendelkezésre álltak, képességeiket, felkészültségüket a háborús tapasztalatok csak gazdagították. A nemzetbiztonsági cselekvőképesség jelentős meggyengítése is egyértelműen a győztes hatalmak érdekeit szolgálta, csakúgy, mint a katonai művelési, tervezési és kiképzési képességek aláásása.

A szintén vesztes Oroszországban a képességfejlesztés alapját a korábbi, cári szakemberek közül kiválogatott csoport képezte, kiegészítve az új rezsim által „helyzetbe hozott” fiatal, ambíciózus és a bolsevik ideológiához feltétlen hű, új szakembergárdával, akik fokozatosan átvették az irányítást. A gazdasági potenciál leginkább a termelés-finanszírozás és -irányítás válságát szenvedte meg.

4. Nagy-Britannia, Franciaország és az Egyesült Államok egyértelműen a következő évtizedek meghatározó hatalmai lettek. Ez különösen az Egyesült Államok esetében volt jelentős változás, hiszen korábbi kontinentális szerepén túllépve, immár a nemzetközi erőviszonyok alakításában is növekvő szerepet kezdett betölteni. Nem érték sem gazdasá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.16>

2019. XII. évfolyam 1. szám

gi, sem társadalmi megrázkódtatások, amelyek bármilyen módon megtörhették volna fejlődésének ütemét. Az USA képes volt az első világháborúban játszott katonai szerepét stratégiai politikai és gazdasági-pénzügyi befolyásszerzésre konvertálni és ezzel megkerülhetetlen szereplője lett az európai folyamatoknak is.

A fenti körülmények elkerülhetetlenül hatással voltak a római katolikus egyházra is. A változások érintették magát az egyházat is, de ennél sokkal nagyobb mértékben érintették a hívőket az Óceánon innen és túl.

Történelmi és geopolitikai szempontból vizsgálva feltétlenül megemlítendő, hogy az első világháború volt az első olyan széles körű fegyveres konfliktus, amelyben a szemben álló feleket kizárólag politikai, katonai, hegmonisztikus megfontolások vezérelték, és a harcoló felek közötti vallási különbségek sem ürügyként, sem motivációként nem játszottak szerepet az ellenségeskedésekben. A katolikus országok, az Osztrák-Magyar Monarchia és Olaszország részvétele az egyik oldalon sajátos jelentőséget kapott Franciaország hadba szállásával a másik oldalon, az Antant államai között. A lutheránus Németország hozzáállása teljesen világos volt: minden erőforrását mozgósította a háború sikeres megvívása érdekében és figyelmen kívül hagyta a Vatikánból érkező békekezdeményezéseket. Ebben a helyzetben a nemzeti katolikus egyházak szerepe az eszmei, spirituális és lelki támasz biztosítása volt az egyes országok kormányai részére.

Az önmagukban is bonyolult, háborús viszonyok között sajátos problémát jelentett, amikor a fronton katolikus hatalmak álltak szemben egymással. Ezt, a kormányzati rendszereken – monarchia versus köztársaság – ellentétén messze túlmutató szembenállás feloldására a Szentszék nem talált megoldást. A XV. Benedek pápa vezette apostoli anyaszentegyházat meglepte ez a konfliktus a katolikus országok között. Már szinte tapinthatóak voltak a változások, és a rendkívül kis területre visszaszorult pápai államnak megoldást kellett találnia az egész egyházat nyomasztó probléma-komplexumra, így arra is, hogyan tudná a világi létben kialakult ellentéteket elsimítani, felhasználva saját spirituális, vallási befolyását az anyagi – politikai, gazdasági, társadalmi, katonai – világ körülményei és érdekviszonyai között, és egyúttal hogyan lenne képes saját fizikai körülményeit megerősíteni, visszaszerezni a politikai és diplomáciai kezdeményezést? A háború kitöréséhez vezető konfliktusok és körülmények jellege miatt a Szentszék egyszerre több célt is követő erőfeszítése, hogy a béke érdekében közvetítsen a harcoló felek között, minden oldalon süket fülekre találtak.

A Szentszék gyengeségének oka leginkább a korábbi konfliktusok eredményeként kialakult geopolitikai állapotok, valamint a háború alatti helyzet különbségében fedezhető fel. Az államok közötti szembenállások huszadik századig terjedő történelmének nagy részében a pápai állam és személyesen Özsentsége a Szentszék politikai befolyására, a világ-egyház hatalmára és tekintélyére támaszkodva képes volt lecsendesíteni, sőt, rendezni a fegyveres konfliktusokat. Tette ezt az európai gyökerű kultúrák jelentős részében elfogadott, legmagasabb szintű földi ítész szerepében, aki megítéli és mérlegre helyezi az uralkodók, az országok és az egyház érdekeit, és ebből kiindulva – az állam és az egyház egységére épülő – a hívők tömegeire nézve kötelező érvényű döntést hoz. A történelmi

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.16>

2019. XII. évfolyam 1. szám

viharok, mint például az egységes olasz állam kialakulása és a Róma elfoglalása az Olasz Királyság csapatai által 1870-ben, nemcsak területének nagy részétől, hanem a nagyhatalmakra gyakorolt befolyásától, tekintélyétől is jelentő mértékben megfosztották a Pápai Államot és vele a Szentszékét. Ennek egyenes következménye volt a közvetítői szerep hatástalansága.² Ennek legékességzőbb bizonyítéka az Szentatya békéltető kísérletének visszautasítása, vagy figyelmen kívül hagyása mindkét harcoló fél részéről, 1914-ben. XV. Benedek pápa megkísérelte, hogy közvetítsen a hadban álló felek, az Antant és a Központi Hatalmak között a karácsonyi fegyvernugvás érdekében.

Történelmi jelentősége lehetett volna a Szentszék által 1917. augusztus 1-én hét pontos békejavaslatnak. Ezt a kezdeményezést az Antant hatalmak az általuk 1915. április 26-án megkötött Londoni (titkos) Szerződés alapján utasították el. Ebben az okmányban az aláírók – több más, a háború utáni területi rendezésre vonatkozó kitétel mellett – kötelezettséget vállaltak, hogy figyelmen kívül hagyják a pápai béke-kezdeményezéseket, melyben megbékélésre szólít fel a Központi Hatalmakkal.³

Ha tüzetesen megvizsgáljuk az 1917-es béketervet, észrevehetjük, hogy néhány gondolatát csak a második világháború után, az Egyesült Nemzetek Szervezete létrehozásakor kezdték alkalmazni a nemzetközi kapcsolatok jogában. Később ezek megjelentek az 1975-ös Helsinki Záróokmányban, mely a modernkori nemzetközi kapcsolatok egyik alapkövévé vált, vagyis az 1917-es béketerv jelentősen, több évtizeddel megelőzte a korát. Érdemes felsorolni, melyek voltak ezek az alapelvek:

1. A Szentatya terve alapelveként jelenti ki a részrehajlás elutasítását, az elfogulatlanságot, mivel valamennyi ember a Mindenható egyformán szeretett gyermeke. Megjegyzendő, hogy az adott helyzetben ez volt az egyedüli lehetséges és logikus hozzáállás a Szentszék részéről.⁴ Ez az elfogulatlanság nélkül a háború által meggyötört országokban olyan érzelmek és abból eredő cselekmények törhettek volna felszínre, amelyek eredményeként a hívők jelentős tömegei fordultak volna el az adott ország klérusától, ha az támogatta volna a Szentszék esetleges részrehajló álláspontját.⁵ Az egyház mindenképpen óriási veszteséget szenvedett volna, mind az aktív vallásgyakorlók, mind általában véve a hívők száma, mind pedig saját befolyása és hatalma tekintetében.

² Nem mellékes, hogy az egyház és az állam elkülönítésére először Mexikóban, 1875-ben került sor. Ezt követte Franciaország 1905-ben és Portugália 1911-ben.

³ Lásd: The Treaty of London [https://www.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_\(1915\)](https://www.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_(1915))

⁴ Lásd: firstworldwar.com/primary_documents/Pope_Benedict_XV's_Peace_Note_of_1_August_1917

⁵ Elméletben még egy ennél veszélyesebb helyzet is előállhatott volna, amikor a háború és a részrehajlás sújtotta tömegek az ország klérusával együtt fordulhattak volna szembe a Szentszékkel, amennyiben a klérus a tömegeket támogatta volna a Szentszékkel szemben. Egy ilyen helyzet komoly veszélyt jelentett volna a Szentszék politika pozícióira és általános tekintélyére. A „lázadók” kockáztatták volna, hogy kiközösítéssel sújtják őket, annak minden következményével, de azt is látni kell, hogy az adott időszak, történelmi kor feltételei között nem állt fenn annak veszélye, hogy bármely katolikus ország klérusa szembe helyezkedjen a Szentszékkel. Ezt az egyházban alkalmazott kánonjog sem teszi lehetővé.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.16>

2019. XII. évfolyam 1. szám

2. A béketerv egy másik fontos pontja volt annak rögzítése, hogy jogi úton egyezségekre kell jutni a fegyverzet csökkentéséről egy olyan szintre, amely elégséges a közrend biztosítására és az ország biztonsága garantálására.⁶ A minimális elégséges erő elve csak az 1980-as években, az Egyesült Államok és a Szovjetunió között a stratégiai nukleáris fegyverek korlátozásáról szóló tárgyalásokon vált gyakorlattá.
3. A béketervben szerepelt egy választott bíróság felállítása is, amely a béke fenntartása ügyében lett volna jogosult eljárni. A bíróságnak joga lett volna szankcionálni az államokat, amelyek megsértették, vagy nem teljesítették az egyezményes normatívákat.⁷ Ez az elv három intézményben öltött testet: az 1919-ben megalakult Népszövetségben, majd az 1921-ben létre hozott Hágai Nemzetközi Bíróságban és végül az 1945-ben megalakított Egyesült Nemzetek Szervezetében.
4. A béketerv célul tűzte ki a népek közötti kommunikációt akadályozó tényezők lebontását. Ezen túlmenően, ki kellett volna dolgozni a szabad tengeri hajózás rendjét.⁸ Majdnem két évezredes harc után, melyet a tengeri hatalomért versengő országok és a tengeri kijáráttal nem rendelkező hatalmak vívtak, a szabad hajózás elvét először 1982-ben a Nemzetközi Tengerhajózási Egyezményben kodifikálták.
5. Ami az Ausztria és Olaszország, valamint Németország és Franciaország közötti területi vitákat illeti, a pápai tervben kifejezte annak reményét, hogy a felek úgy kezelik majd a problémát, hogy lehetséges legyen a megbékélés az igazságosság és gyakorlatiasság jegyében, a tartós béke és a leszerelés érdekében. Nem kell sokat keresgélni, hogy meglássuk, mennyire előremutatóak, modernek és haladóak voltak ezek a gondolatok. XV. Benedek pápa szerint ezek az elvek kellett volna, hogy a politikusokat vezessék, amikor Örményország, a Balkán-félsziget és Lengyelország sorsáról döntöttek.⁹

Az első világháborúnak az egyes országok egyházára vonatkozó következményei, ideértve a latin-amerikai országokat is, csak néhány év múlva váltak érezhetővé. Ennek több oka is van, csak néhány a legfontosabbak közül:

- Az 1919-1922 Versailles – Washingtoni békerendszer politikai – területi döntései az 1921-1922-es migrációs tendenciákban jelentek meg. 1921-ben lezárult az úgy nevezett opciós időszak, amikor a békeszerződés értelmében más államok fennhatósága alá került területeken élő, nem az adott állam állampolgárságával rendelkező személyek eldönthették, mely ország állampolgárai kívánnak lenni, megőrzik-e korábbi állampolgárságuk, vagy az új államét kívánják felvenni? Ennek migráció-gerjesztő hatásával több, mint nyolcvan évvel később, konzuli szolgálatom alatt is szembesültem.

⁶ Lásd: [firstworldwar.com/primary_documents/Pope Benedict XV/s Peace Note of 1 August 1917](http://firstworldwar.com/primary_documents/Pope_Benedict_XV/s_Peace_Note_of_1_August_1917)

⁷ Ugyanott

⁸ Lásd: [firstworldwar.com/primary_documents/Pope Benedict XV/s Peace Note of 1 August 1917](http://firstworldwar.com/primary_documents/Pope_Benedict_XV/s_Peace_Note_of_1_August_1917)

⁹ Lásd: ugyanott

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.16>

2019. XII. évfolyam 1. szám

- A gazdasági-pénzügyi következmények súlyos teherként nehezedtek a lakosságra, növekvő veszélyt jelentve ezzel a közbiztonságra is. A megélhetési gondok ismert radikalizációs tényezők, és az adott helyzetben felgyorsították az emigrációs folyamatot is leginkább Kelet-Európából és a Balkánról. Az kivándorlással kapcsolatos ügyintézés, a szükséges okmányok, engedélyek és a jegy beszerzése nem ment zökkenőmentesen, aminek csak az egyik oka volt a hagyományos bürokratikus öntörvényűség. A másik ok éppen a nemzetközi jogi körülmények sajátos jellege volt.
- A transzatlanti utazásokra alkalmas hajók hiánya, illetve a befogadóképességük korlátai, a kikötői kapacitások elégtelensége, továbbá a kivándorlók jelentős száma nagyon lelassította a kivándorlás folyamatát.
- A bevándorlók fogadása az óceán másik oldalán sem ment rendezetten. Ugyan a latin-amerikai országok közül néhányban, Argentínában, Uruguayban és Brazíliában, a mezőgazdaságban és az iparban jelentős volt a munkaerő-igény az extenzív fejlesztéshez, sem a közigazgatás, sem a civil szervezetek és szociális intézmények nem álltak készen nagy létszámú bevándorló csoportok fogadására, elhelyezésére és a beilleszkedésük elősegítésére a fogadó ország társadalmába. A helyzetet nem tette egyszerűbbé az sem, hogy a bevándorlók jelentős részben azokból az országokból származtak, amelyek korábban hadban álltak egymással.

A fenti körülmények között a katolikus egyház politikai és társadalmi szerepe akár erősödhetett volna, amennyiben a Szentszék eredményesen segítette volna elő a megbékélést, a felkorbácsolt indulatok lecsendesítését és a politikai erők, államok, kormányok közötti koordinációt. Ezt – más tényezők mellett – a Szentszék már korábban is említett meggyengült helyzete akadályozta. Az egyes országok klérusa már nem támaszkodhatott a pápai állam vitathatatlan, oszthatatlan és magától értetődő tekintélyére, befolyására a teljesen új nemzetközi erőviszonyok és szövetségi kapcsolatok feltételei között, így nem tudta sem megállítani, sem közömbösíteni az egyház politikai és szociális tárgyú, kormányzati döntésekre gyakorolt befolyása további csökkentésére irányuló törekvéseknek.

A Versailles – Washingtoni békerendszer igazságtalan, részrehajló jellege nyilvánvalóvá tették, hogy a Szentszék és a klérus minden jó szándék ellenére képtelen volt közvetíteni a szembenálló felek között és elsimítani az ellentéteket. A nagy létszámú bevándorló csoportok érkezése a legkatolikusabb kontinensre, Latin-Amerikába, katalizátorként hatott a már a tizenkilencedik században megindult szekularizációs folyamatokra azokban az országokban is, ahol az állam és az egyház szétválásátása jogilag korábban még nem történt meg. Érdemes kiemelni, hogy Argentína akkor még nem írta alá a Szentszékkal az erre vonatkozó Konkordátumot, Chile ezt 1925-ben megtette.¹⁰

¹⁰ Lásd: Pedro González García: Reformas religiosas, sociales, electorales económicas y políticas de la Constitución del año 33 – promulgadas el 18 de septiember de 1925, Universidad de Chile, Santiago 1927 A témát rendkívül körültekintően feldolgozta Máximo Pacheco Gómez: „La separación de la Iglesia y el Estado en Chile y la diplomacia vaticana” című könyvében Kiadta a Editorial Andrés Bello, Santiago 2004

KÖVETKEZTETÉSEK

1. A hadban álló felek antagonisztikus érdekei és ezeknek az érdekeknek az ellentmondása a katolikus egyház elveinek és dogmáinak, nyilvánvalóvá tették, hogy a történelmi, hadtörténelmi és gazdasági folyamatok nem egyeztethetők össze a Szentszék archaikus álláspontjával.

2. Világméretben is érzékelhetővé vált, hogy az egyház nem képes vezető szerepet játszani a világ több térségét is lángba borító ellenségeskedések rendezésében, különösen akkor, amikor a harcoló felek között vannak olyan országok is, amelyekben a legelterjedtebb vallás a római katolikus. Az eltelt száz esztendőben egyetlen olyan fegyveres konfliktusról van tudomásunk, ahol a szentszéki közvetítés, a pápa közvetlen és személyes közreműködése megbékélést hozott. Ez az Argentína és Chile között a Beagle csatorna három apró szigetének birtoklása miatt kis híján kitört fegyveres összeütközést, valamint az azt megelőző hosszú, időnként változó intenzitású ellenségeskedéseket lezáró béke volt 1984-ben. A közvetítés gyakorlatilag hét évig tartott és a sikerében közrejátszott a vesztes Falkland-szigeteki háború és a polgári kormányzáshoz való visszatérés Argentínában.

3. Az első világháború felgyorsította az állami politika eltávolodását az egyház szándékaitól, gondolatiságától, célravezetőnek és a vallási posztulátumok alapján helyesnek tartott úttól nemcsak az egyes országokban, de nemzetközi méretekben is. Ez a megállapítás különös határozottsággal jelent meg a huszadik század második felének latin-amerikai eseményeiben.

4. Sajátos módon, a XV. Benedek pápa által a béketervben lefektetett gondolatok rendkívül értékes segítséget nyújtottak a második világháború utáni fegyveres összetűzések rendezéséhez, és nemzetközi jogi elvekké váltak az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia Záróokmányának elfogadásával 1975-ban.

5. Habár a Szentszék politikai befolyása jelentős mértékben csökkent, a társadalmi befolyás megerősítésére szinten azonban tettek lépéseket. Amikor 1922-ben XV. Benedek pápa halála után XI. Piusz foglalta el Szent Péter trónját, az ő kezdeményezésére alakították meg a sok országban már korábban is aktívan tevékenykedő katolikus egyesületeket összefogó Actio Catholicat. Ez a szervezet nem tömegszervezetként fogta össze a hívőket, habár elvben az összes katolikus tagja, de XII. Piusz ezt tagadta. XXIII. János szerint csak azok lehetnek a tagjai, akik eleget tesznek a személyes feltételeknek, „vallásilag képzettek, eleven lelki életet élnek, Isten ügyéért és az Egyházért égő buzgósággal tevékenykednek, és hűségesek a pápához.”¹¹ Ha szakmailag vizsgáljuk, a Szentszék lehetősége az információ-áramlásban való részvételre, az információszerzésre és annak politikai, társadalmi, vagy egyéb célú hasznosítására, a közvetlen politikai befolyás csökkenése ellenére – megváltozott keretek között – de tovább is létezett és létezik. A második világháború után fokozatosan előtérbe került úgy nevezett „népi diplomácia” lehetőségeit, a civil szervezetek biztosította kereteket a Vatikán folyamatosan figyelemmel kísérte és használta mind a

¹¹ Magyar Katolikus Lexikon A – Actio Catholica <http://lexikon.katolikus.hu/>

demokratikus országokban, mind pedig a marxista kormányok által irányított országokban. Ennek feldolgozása azonban egy másik tanulmány témája lehet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Ruth Hening: Versailles and After 1919 – 1933 Second edition Lancaster Pamphlets 1995
DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203134306>
2. Magda Ádám: The Versailles System and Central Europe Ashgate Variorum, 2004
3. Pope Benedict XV's Peace Note of 1 August 1917 [firstworldwar.com/primary documents/Pope Benedict XV's Peace Note of 1 August 1917](http://firstworldwar.com/primary_documents/Pope_Benedict_XV's_Peace_Note_of_1_August_1917)
4. Pedro González García: Reformas religiosas, sociales, electorales económicas y políticas de la Constitución del año 33 – promulgadas el 18 de septiembre de 1925, Universidad de Chile, Santiago 1927
5. Máximo Pacheco Gómez: „La separación de la Iglesia y el Estado en Chile y la diplomacia vaticana” című könyvében Kiadta az Editorial Andrés Bello, Santiago 2004
6. Magyar Katolikus Lexikon
7. Ádám Anderle: Modernización e identidad en América Latina Szeged, 2005
8. Latin-Amerika: a függetlenség útjai Szeged, 2012 Szerk.: Anderle Ádám
9. Az identitás régi és új koordinátái Palatinus kiadó Szeged-Budapest, 2008